

شناسایی مؤلفه‌های پدیده‌ی غفلت و عوامل مرتبط با آن:

یک پژوهش کیفی

سید مهدی پورسید^۱، فرهاد خرمائی^۲، سید رضا پورسید^۳

چکیده

شناسایی پدیده‌ی غفلت و عوامل مرتبط با آن می‌تواند راهکارهایی را در مورد پیشگیری از غفلت و غفلت‌زدایی به منظور جلوگیری و کاهش پیامدهای ناگوار آن در زمینه‌های مختلف منجر شود. هدف تحقیق حاضر، شناسایی مؤلفه‌های پدیده‌ی غفلت و عوامل مرتبط با آن بود. این تحقیق با روش کیفی و رویکرد تحلیل محتوا از نوع قراردادی در سال ۹۵-۱۳۹۴ انجام شد. مشارکت‌کنندگان ۱۳ دانشجوی کارشناسی رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه بودند که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه‌ی فردی نیمه ساختار یافته تا رسیدن به حد اشباع نظری و برای تحلیل آن‌ها از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. از تجزیه و تحلیل داده‌ها در مورد مؤلفه‌های غفلت بر اساس نظر فرد در مورد دیگران ۴ درون مایه و ۱۴ طبقه حاصل شد که شامل موارد فردی، موارد خانوادگی، موارد اجتماعی و موارد محیطی بودند. از تجزیه و تحلیل داده‌ها در مورد مؤلفه‌های غفلت بر اساس نظر فرد در مورد خود ۴ درون مایه و ۱۳ طبقه حاصل شد که شامل موارد فردی، موارد خانوادگی، موارد اجتماعی و موارد محیطی بودند. یافته‌های این تحقیق می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا مؤلفه‌های پدیده‌ی غفلت و عواملی که باعث غفلت در زمینه‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی و محیطی می‌شود را شناسایی کنند و در جهت پیشگیری و یا رفع این عوامل گام بردارند.

واژه‌های کلیدی: غفلت، دانشجویان کارشناسی، تحقیق کیفی، تحلیل محتوا.

^۱ دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

Seyed_mehdi_pourseyed@yahoo.com، ۰۹۱۳۴۵۰۹۱۴۱

^۲ دانشیار، بخش روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

khormaei@shirazu.ac.ir، ۰۹۱۷۳۳۷۴۸۷۹

^۳ دکتری روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنائی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،

پورسید@gmail.com، ۰۹۱۳۷۱۲۲۰۹۲، ایران.

مقدمه

غفلت در لغت فارسی به معنای فراموش کردن، سهو و بی‌خبری، نادانی، بی‌پروایی، سهل‌انگاری، عدم اعتنا و سستی است (Dehkhoda, 1998, quoted from Khormaei, Gharehchahi, Yazdani & Zare, 2015). اشاره‌ی «غفلت» دارای مفهوم وسیع و گسترده‌ای است که هر گونه بی‌خبری از شرایط شرایط زمان و مکانی (که انسان در آن زندگی می‌کند) و از واقعیت‌های فعلی و آینده و گذشته‌ی خویش و از صفات و اعمال خود و از پیام‌ها و آیات حق و همچنین هشدارهایی که حوادث تلخ و شیرین زندگی، به انسان‌ها می‌دهد را شامل می‌شود (Makarem Shirazi, 2010). غفلت قصور و تساهل شناختی است که منجر به نادیده‌انگاری، بی‌توجهی و فراموشی خدا و آخرت، افراد و امور مهم زندگی و عدم آگاهی نسبت به تهدیدها و خطرات واقعی می‌شود. در این وضعیت روان‌شناختی فرد امور کم‌اهمیت‌تر را جایگزین مسائل مهم زندگی می‌سازد و چنان مشغولیت و درگیری شناختی با این مسائل می‌یابد که دچار نوعی روزمرگی، خود فراموشی و ناآگاهی می‌شود (Khormaei and et al, 2015).

واژه‌ی غفلت دارای چند ویژگی است. یکی از این ویژگی‌ها بی‌خبری از امری حاضر است. یعنی غفلت بی‌خبری از امری است که در معرض دید انسان است، به گونه‌ای که بی‌توجهی شخص نسبت به متوقع نیست (Qorashi, 1993, quoted from Khormaei and et al, 2015). ویژگی بعدی این است که غفلت بی‌توجهی پس از آگاهی و توجه است؛ به عبارت دیگر غفلت بی‌خبری ثانوی و نه ابتدایی است. امری در ذهن فرد حاضر است، ولی به دلایلی مورد فراموشی واقع می‌شود و فرد نسبت به آن بی‌خبر می‌گردد (Sheikh Tusi, 2003, quoted from Khormaei and et al, 2015).

در اسلام سخن از دو نوع خاص از غفلت است که از آن به غفلت عام و خاص تعبیر می‌شود. مراد از غفلت عام همان غفلت کافران از اسلام و حقایق قرآنی و آموزه‌های وحیانی است؛ زیرا هر کسی که از قرآن و آموزه‌های وحیانی آن غافل باشد، در غفلت کلی و عمومی بزرگی گرفتار است. این مطلب به ویژه از آن جایی مهم است که این دسته از انسان‌ها با آن که عظمت آفرینش و بزرگی آن را می‌بینند ولی با این همه از خداوند و حکمت آفرینش غافل هستند و هدف و مقصد و مقصود آفرینش را نمی‌یابند. این گونه است که دنیا و امور و مسائل آن، آنان را به خود مشغول کرده و از توجه به خداوند و هدفمندی آفرینش باز داشته است به گونه‌ای که به وحی و آموزه‌های وحیانی نیز بی‌توجه هستند. اما مراد از غفلت خاص، غفلتی است که هر کسی در زندگی خویش نسبت به هر چیزی بدان گرفتار می‌شود. به سخن دیگر، غفلت آدمی از هر امری که می‌بایست بدان توجه می‌داشت و التفات می‌نمود تا از برکات و آثار آن بهره‌مند می‌شد، غفلت خاص است. از این رو کسانی که اهل

مراقبت نیستند و یا کم‌تر متوجه مجاهده‌ی نفس می‌شوند و یا کم‌تر به تربیت نفس و تزکیه و محاسبه توجه دارند، اهل غفلت هستند (Sharifi, 2008).

به طور کلی، عامل غفلت ما از یک مسئله، توجه به مسائل دیگر است. بارها اتفاق افتاده که می‌خواسته‌ایم کاری را انجام دهیم اما در اثر مشغول شدن به کارها و مسائل دیگر، به کلی فراموش مانده و از آن غافل شده‌ایم. مثلاً اگر در یک جلسه‌ی سخنرانی یا کلاس درس، تمام حواسمان به سخنران و معلم باشد، از این‌که کنار دستمان یا پشت سرمان چه کسی نشسته و یا این‌که در بیرون چه می‌گذرد به کلی غافل می‌شویم. اگر به عکس، تمام حواسمان به دور و برمان یا بیرون از کلاس باشد، چیزی از درس استاد نمی‌فهمیم. ما به طور طبیعی، گرایش‌ها، خواسته‌ها و نیازهایی داریم و در اثر پرداختن به آن‌ها از مسائل اصلی غافل می‌شویم. مثلاً انسان نیاز به غذا، مسکن و پوشاک دارد. چیزهایی که در اطراف ما هستند و به طور طبیعی توجه ما را به خود جلب می‌کنند، گاهی به گونه‌ای هستند که توجه به آن‌ها انسان را از آن مسائل اصلی چنان دور می‌کند که بازگشتش بسیار مشکل است. این‌گونه امور را خداوند بر ما حرام کرده است. مانند نوشیدن مسکرات یا غنا و موسیقی‌های لهوی. گاهی برخی سرگرمی‌ها نظیر تماشای بعضی از برنامه‌های تلویزیون یا گپ زدن با دوستان باعث می‌گردد که انسان از نمازش هم غافل شود. این‌گونه چیزها دو حیثیتی هستند؛ از یک سو می‌توانند موجب غفلت انسان از یاد خدا گردند و از سوی دیگر، انسان اگر از قبل مقدماتی را در خود فراهم کرده باشد، بتواند از آن‌ها در جهت کمال نیز استفاده کند. چنان نیست که همه‌ی چیزهایی که جنبه‌ی حیوانی و مادی دارند، لزوماً و صد در صد غفلت‌آور باشند؛ بلکه بستگی به خود ما و شرایط روحی و نفسانی ما دارد. ما می‌توانیم زمینه‌ی روحی و نفسانی را در خود چنان آماده کنیم که همین اموری که برای بسیاری از مردم موجب غفلت می‌شوند، برای ما حتی نردبان صعود به قله کمالات انسانی باشند (Mesbah Yazdi, 2013).

غفلت به معنای انصراف قلب و هوش و حواس از خدا و آیات او، پیامدها و آثار مخرب و زیانباری دارد که می‌توان از آن جمله به گرفتاری شخص و جامعه به دنیاگرایی اشاره کرد. کسان و جامعه‌ای که از خدا و آیه بودن جهان غفلت می‌ورزند و به آن اصالت می‌بخشند گرایشی به رستاخیز و آخرت و حساب و کتاب نداشته و گرفتار دنیا و امور دنیوی می‌شوند و تمام تلاش خود را بکار می‌بندند تا از دنیا بهره‌مند شوند. این‌گونه بینش و نگرش به هستی و دنیا موجب می‌شود تا نسبت به آموزه‌های وحیانی بی‌توجه بوده و تمام کوشش خویش را مبدول به دست‌آوری آن کرده و رفتارهای ضد‌هنجاری و اخلاقی و حتی قانونی را در پیش گیرند. از آن جایی که خداوند و رستاخیز در اندیشه و نگرش آنان جایگاهی ندارد به سادگی اصول اخلاقی و هنجاری را کنار نهاده و برخلاف قوانین عقلانی و عقلایی رفتار می‌کنند و آن را دور می‌زنند. این‌گونه است که ظلم‌گرایی و پایمال کردن حقوق دیگران برای

آنان امری عادی و طبیعی است؛ زیرا می‌کوشند تا خود را به هر چیزی که می‌خواهند برسانند و از همه مواهب مادی دنیا بهره‌مند شوند (Sharifi, 2008). از آیات قرآن چنین می‌توان نتیجه گرفت که خطری که به وسیله‌ی غفلت و بی‌خبری از یاد خدا و مسائل سرنوشت‌ساز زندگی، متوجه سعادت انسان می‌شود، بیش از آن است که غالباً تصور می‌کنیم. غفلت همه‌ی ارکان سعادت ما را ویران می‌سازد و مانند آتش سوزان، خرمن زندگی را می‌سوزاند و تمام امکانات و استعدادهای خداداد را برباد می‌دهد (Makarem Shirazi, 2010).

بنابراین با توجه به مطالب گفته شده مسئله‌ی غفلت در زندگی روزمره دارای اهمیت ویژه‌ای است و می‌تواند آثار روانی بر انسان داشته باشد. در تحقیقات گذشته پدیده‌ی غفلت و مؤلفه‌های آن بر اساس آیات قرآن کریم و متون اسلامی بررسی شده است (Khormaei and et all, 2015) اما تاکنون پدیده‌ی غفلت و مؤلفه‌های آن از دیدگاه مردم عامه مورد مطالعه قرار نگرفته است. همچنین از آن جایی که پدیده‌ی غفلت می‌تواند آثار مخربی در زندگی فردی و اجتماعی انسان داشته باشد، شناسایی ابعاد این پدیده و دلایلی که باعث ایجاد آن می‌شود می‌تواند گام مهمی در جهت پیشگیری از ایجاد و افزایش پدیده‌ی غفلت در افراد جامعه باشد. بنابراین هدف از این تحقیق، شناسایی عمیق و جامع پدیده‌ی غفلت و مؤلفه‌های آن و همچنین دلایل آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه پیام نور است.

روش، جامعه و نمونه‌ی آماری پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعه‌ی کیفی بود که به روش تحلیل محتوای کیفی با هدف تبیین پدیده‌ی غفلت، مؤلفه‌ها و عوامل آن انجام شد. تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های پژوهش است که برای تحلیل داده‌های متنی، کاربردی فراوان دارد (Ghaedi & Golshani, 2016). تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته شده دانست (Shi Ye & Shannon, quoted from Iman & Noushadi, 2011). محیط پژوهش دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه بود. شروع نمونه‌گیری در دسترس بود؛ که به صورت هدفمند ادامه یافت. مشارکت کنندگان ۱۳ نفر از دانشجویان کارشناسی رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند و تجربه‌ی متأهل، والد و شاغل بودن را داشتند. نمونه‌گیری هدفمند به انتخاب آزمودنی‌هایی اشاره دارد که حداکثر دست‌یابی به پاسخ سؤالات را ممکن می‌سازند و می‌توانند در زمینه‌ی مورد نظر اطلاعات غنی و جامعی در اختیار پژوهشگر قرار دهند.

برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از روش مصاحبه‌ی فردی نیمه ساختار یافته تا رسیدن به حد اشباع نظری استفاده شد. مصاحبه با طرح موضوع پژوهش و سؤال کلی در مورد «موارد و امور مهم زندگی» آغاز می‌شد و بر اساس پاسخ‌های ارائه شده هدایت می‌شد. سؤال‌های مصاحبه حول محور مؤلفه‌های غفلت و عوامل آن تنظیم شده بود. اولین سؤال به طور ثابت به این صورت بود که «به نظر شما چه چیزهایی برای دیگران در زندگی‌شان مهم و با ارزش است؟». در ادامه برای کامل شدن مصاحبه و دستیابی به داده‌های غنی‌تر بر اساس نوع پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان سؤالات ادامه می‌یافت. در حین مصاحبه از سؤالات کاوشی از قبیل «مثال بزنید، احساس‌تان را به صورت شفاف بیان کنید، آیا می‌توانید توضیح بیش‌تری بدهید؟ آیا منظورتان این است که...» استفاده شد تا این امکان برای شرکت‌کنندگان فراهم شود که به تفصیل ادراکات و تجارب خود را بیان کنند. مکان انجام مصاحبه در محیطی بود که مشارکت‌کنندگان در آن احساس آرامش می‌کردند و حتی گاهی به پیشنهاد خود آن‌ها محیط مصاحبه انتخاب می‌شد (کلاس دانشگاه، محل کار فرد، پارک و اتومبیل). مدت زمان هر جلسه‌ی مصاحبه به طور متوسط بین ۳۰ تا ۶۰ دقیقه بر حسب وضعیت و تمایل مشارکت‌کنندگان به ادامه به طول انجامید. متن مصاحبه‌ها بر روی دستگاه ضبط صدا ضبط می‌شد و پس از انجام هر مصاحبه، کلیه‌ی صحبت‌ها بدون کم و کاست، به صورت کلمه به کلمه و با دقت کامل توسط محقق بر روی کاغذ پیاده می‌شد و برای حصول اطمینان از دقت کار، هر مصاحبه چندین بار بازشنوی شده و با نسخه‌ی متنی مقایسه می‌گردید.

جمع‌آوری داده‌ها در طی ۵۱ روز در سال ۹۵-۱۳۹۴ انجام شد. تجزیه و تحلیل و جمع‌آوری داده‌ها به طور همزمان صورت گرفت. برای تجزیه و تحلیل جمله‌های ثبت شده از تحلیل محتوای عرفی یا قراردادی استفاده شد. تحلیل محتوای عرفی یا قراردادی معمولاً در مطالعاتی به کار می‌رود که هدف آن شرح یک پدیده است. این نوع طرح، اغلب هنگامی مناسب است که نظریه‌های موجود یا ادبیات تحقیق درباره‌ی پدیده‌ی مورد مطالعه محدود باشد (Iman & Noushadi, 2011). همزمان با جمع‌آوری اطلاعات، فرایند تحلیل داده‌ها نیز انجام می‌گرفت. مصاحبه‌های ضبط شده بر روی نوار نسخه‌برداری شد. با توجه به این که تحقیق کیفی مستلزم آن است که محقق در داده‌ها غوطه‌ور شود، برای این منظور، محقق مصاحبه‌ها را چندین بار گوش داد و متن دست‌نوشته‌ها را چندین بار مرور کرد. سپس واحدهای معنی از گفته‌های شرکت‌کنندگان در قالب کدهای اولیه استخراج گردید. کدها نیز بر اساس تشابه معنایی و مفهومی طبقه‌بندی و تا حد امکان کوچک و فشرده شد. روند تنزل در کاهش داده‌ها در تمام واحدهای تحلیل و طبقات فرعی و اصلی جریان داشت. در نهایت، داده‌ها در طبقات اصلی که کلی‌تر و مفهومی‌تر بودند، قرار گرفت و درون مایه‌ها انتزاع گردید.

ملاحظات اخلاقی در پژوهش با جلب رضایت آگاهانه و مراجعه در زمان هماهنگ شده رعایت شد، طوری که قبل از مصاحبه اهداف پژوهش، بیان معیارهای انتخاب نمونه، حق خودداری از ادامه‌ی پژوهش، نحوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها، حق انتخاب آن‌ها در مورد ضبط یا نگارش کتبی متن مصاحبه‌ها و تأکید بر حفظ و عدم انتشار هویت آن‌ها توضیح داده شد. به منظور استحکام و موثق بودن داده‌ها، از روش‌های کنار گذاشتن پیش فرض‌های اولیه توسط محقق، برقراری ارتباط مبتنی بر اعتماد با مشارکت کنندگان، انجام مصاحبه در مکان‌های انتخاب شده توسط مشارکت کنندگان، فراهم نمودن موقعیت مشابه برای کلیه‌ی مشارکت کنندگان، لحاظ کردن حداکثر تنوع‌پذیری در داده‌ها، پیاده کردن مصاحبه‌ها در اسرع وقت، دقت در ثبت داده‌ها، درگیری طولانی مدت با داده‌ها و بازنگری مشارکت کنندگان استفاده شد. مشخصات مشارکت کنندگان در تحقیق در جدول ۱ ذکر شده است.

جدول ۱. مشخصات مشارکت کنندگان در تحقیق

جنسیت	سن	شغل	تعداد فرزند	جنسیت فرزند
مرد	۳۸	فروشنده لوازم یدکی اتومبیل	۲	پسر و دختر
زن	۳۴	خانه‌دار	۲	دختر
مرد	۳۲	نظامی	۱	پسر
زن	۳۸	خانه‌دار	۳	۲ دختر و ۱ پسر
زن	۳۶	خیاط	۳	دختر
مرد	۳۵	معلول بینایی	۱	پسر
زن	۳۳	خانه‌دار	۲	پسر و دختر
زن	۳۷	خیاط	۳	۱ دختر و ۲ پسر
زن	۳۹	مربی خوشنویسی	۲	دختر
مرد	۳۸	مدیر آموزش دانشگاه	۲	دختر
زن	۳۸	خانه‌دار	۲	پسر
زن	۳۷	مربی قرآن	۲	پسر و دختر
زن	۳۱	خانه‌دار	۴	۳ دختر و ۱ پسر

یافته‌ها

یافته‌های این تحقیق در مورد غفلت، مؤلفه‌ها و عوامل آن را می‌توان در دو بخش تقسیم کرد: نظر فرد در مورد دیگران و نظر فرد در مورد خود. این دو بخش در ادامه توضیح داده خواهد شد.

الف) نظر فرد در مورد دیگران

با تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، در این بخش ۴ درون مایه‌ی کلی و ۱۴ طبقه استخراج شد (جدول ۲).

جدول ۲. درون مایه‌ها و طبقات غفلت در مورد دیگران

طبقات	درون مایه
موفقیت شغلی - سلامتی جسم و روان - معنویت - تحصیلات - توسعه‌ی فردی	موارد فردی
اصالت خانوادگی - تربیت فرزندان - موفقیت فرزندان - تفریح و سرگرمی	موارد خانوادگی
مقام و شهرت - افکار دیگران در مورد فرد - رابطه‌ی فرد با دیگران	موارد اجتماعی
امکانات مادی و رفاهی عمومی - محیط زیست	موارد محیطی

درون مایه‌ی موارد فردی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به خود فرد است و در درون فرد قرار دارد. این درون مایه شامل طبقات موفقیت شغلی، سلامتی جسم و روان، معنویت، تحصیلات و توسعه‌ی فردی می‌شود. شرکت کننده‌ی ۲ در مورد موفقیت شغلی می‌گوید: «یه عده‌ای هستن که واقعاً تلاش و پشتکار رو دارن، یعنی شاید پنجاه درصد مردم اینجوری باشن ولی بقیه مورد غفلت قرار گرفته». شرکت کننده‌ی ۶ در مورد سلامتی می‌گوید: «سلامتی جسمی و روانی رو خیلی توجه ندارن مثلاً همه غذایی می‌خورن، ولی کاری عملی یا علمی باشه یا مثلاً ورزش یا مشاوره‌ای باشه، این‌ها رو نمی‌کننن توجهشون کمه». شرکت کننده‌ی ۱ در مورد معنویت می‌گوید: «منظور از معنویت، معنادار بودن زندگی انسانه یعنی برای چه چیزی، از کجا به دنیا اومدم آمدنم بهر چه بود، به نظر من اگه هر روز صبح کسی این سؤال رو از خودش بپرسه واقعاً موفق‌تره، معنویت رو در نظر نمی‌گیرن درجه‌ی توجه خیلی کمه». شرکت کننده‌ی ۷ در مورد تحصیلات می‌گوید: «تحصیلات رو فکر نمی‌کنم توجه کننن، بیش‌تر دلشون می‌خواد از راه راحت به دست بیارن، وقت بخوان صرف کننن خیلی وقت آن چنانی صرف نمی‌کننن، فقط دلشون می‌خواد داشته باشن این تحصیلات رو حالا هر جوره، دوست دارن این تحصیلات رو همه داشته باشن ولی این که مثل قدیم براش زحمت بکشن نمی‌کشن، پس بی‌توجه شدن». شرکت کننده‌ی ۱ در مورد توسعه‌ی فردی می‌گوید: «توسعه‌ی فردی یعنی این که من در صورتی که به شغلم مربوط نیست برم یه موسیقی یه کلاس زبان و یه ورزش رزمی یاد بگیرم، از لحاظ فردی خودم رو ارتقا بدم یعنی از هر وجهی از شخصیت انسان خودش رو به درجه‌ی بالاتری برسونه. به این خیلی توجهی نشده، میشه بگی غفلت زیاد نه کم».

درون مایه‌ی موارد خانوادگی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به خانواده-ی فرد است و در درون خانواده قرار دارد. این درون مایه شامل طبقات اصالت خانوادگی، تربیت فرزندان، موفقیت فرزندان و تفریح و سرگرمی می‌شود. شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد اصالت خانوادگی می‌گوید: «نسل قدیم به اصالت خانوادگی بیش‌تر توجه می‌کردن ولی حالا نسل جدید غفلت کردن غافل شدن». شرکت کننده‌ی ۲ در مورد تربیت فرزندان می‌گوید: «مثلاً اگر بخوایم این اتفاقات و بزهکاری‌ها و اعتیادها رو نگاه کنیم فکر کنم غافل شدن، در حد متوسط‌شون، پنجاه پنجاه، یه عده‌ای غافل شدن». شرکت کننده‌ی ۱۳ در مورد موفقیت فرزندان می‌گوید: «به نظر من دوست دارن بچه‌هاشون خوشبخت بشن ولی شاید به قولاً یا امکانات جامعه یا رسم و رسوماتی که الان اومده، به نظر من مثل قبل بچه‌ها خوشبخت نیستن، شاید غافل شده باشن، اگه بخوایم همه رو به حساب بیاریم غافل هستن». شرکت کننده‌ی ۱ در مورد تفریح و سرگرمی می‌گوید: «تفریح و سرگرمی هم نسبی هست، یه کم به خاطر مشکلات یا چیزی که داشتن غفلت بوده غفلت کم بوده».

درون مایه‌ی موارد اجتماعی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به جامعه و اجتماع است. این درون مایه شامل طبقات مقام و شهرت، افکار دیگران در مورد فرد و روابط اجتماعی می‌شود. شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد مقام و شهرت می‌گوید: «نسبت به شهرت میشه بگی هم توجه می‌کنن هم غافل شدن، چون تو شهرستون‌هایی مثل شهرستون‌های کوچک و این‌ها آن چنان توجهی نمیشه ولی شهرهای بزرگ اون‌هایی که صدا سیما دارن چون خیلی از جوانان هستن علاقه دارن برن به یه شهرتی برسن خودنمایی کنن ولی شهرستون‌ها نه توجه نی‌کنن، بیش‌تر به صورت کلی توجه می‌کنن غافل هم شدن کمتر هست توجه‌شون زیادتر هست ۷۵٪ توجه می‌کنن ۲۵٪ غفلت می‌کنن». شرکت کننده‌ی ۸ در مورد افکار دیگران در مورد فرد می‌گوید: «حرف دیگران هم مهمه ولی نمی‌تونم بگم خیلی زیاد، ولی خوب مهمه. اون جوری که بگم تحت تأثیر به اون صورت قرار بگیرن نیست ولی درصدی بخوایم بگیم تا حدودی مورد غفلت قرار دادن». شرکت کننده‌ی ۵ در مورد رابطه‌ی فرد با دیگران می‌گوید: «خیلی‌ها سعی می‌کنن با دیگران با احترام رفتار کنن که به هر حال اون‌ها هم با احترام باهاشون رفتار کنن ولی خیلی‌ها هم یه طرفه می‌رن قاضی، همیشه دوس دارن بهشون احترام گذاشته بشه تا احترام بذارن».

درون مایه‌ی موارد محیطی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به محیط فیزیکی زندگی است. این درون مایه شامل طبقات امکانات مادی و رفاهی عمومی و محیط زیست می‌شود. شرکت کننده‌ی ۹ در مورد امکانات مادی و رفاهی عمومی می‌گوید: «این رو فکر می‌کنم مورد غفلت قرار دادن، فقط می‌گن مثلاً باید این کار انجام بشه، همتی از کسی بلند نمیشه که بخواد

مثلاً به کاری انجام بده (خنده)، باید بالاخره همکاری کننن با شهرداری و فرمانداری». شرکت کننده‌ی ۱ در مورد محیط زیست می‌گوید: «توجه خیلی کمه شاید سی درصد، توجه خیلی کم، توجهی که باید بکننن نمی‌کننن، بیش‌تر منافع خودشون رو در نظر می‌گیرن، به کارخونه‌ای که می‌خواد به محصولی تولید کنه ممکنه که اصلاً توجهی به این پسمونداش نداشته باشه».

عوامل غفلت از موفقیت شغلی عبارتند از: عدم تلاش و پشتکار زیاد و انتخاب اشتباه راه و مسیر. شرکت کننده‌ی ۲ در مورد علت غفلت از موفقیت شغلی می‌گوید: «می‌تونیم بگیم که تلاش و پشتکار زیاد نداشته باشن یا اون راه رو اشتباه انتخاب کرده باشن، مسیری که فکر می‌کردن توش موفق می‌شن اشتباه انتخاب کرده باشن».

عوامل غفلت از سلامتی جسم و روان عبارتند از: عدم آموزش (در مورد نحوه‌ی کنترل اتفاقات یا حل مشکلات)، جا نیفتادن فرهنگ ورزش در زندگی، مشغولیت یا درگیری فکر و ذهن به مسائل مالی و شغلی، عدم آگاهی از مشکلات روحی روانی و احتیاج به تلاش و زحمت. شرکت کننده‌ی ۵ در مورد علت غفلت از سلامتی جسم و روان می‌گوید: «وقتی که آدم فکرش رو خیلی درگیر کنه در گیر مشکلات مالی بکنه یا مشکلات خاصی در زندگیش به وجود بیاد از سلامتی خودش غافل میشه. به هر حال اگه جسماً مشکل داشته باشه مثلاً اگه وقتی پول نباشه دنبال درمانش کمتر میره، مثلاً وقتی مشکل فکری داشته باشه این رو می‌ذاره برا فرداش، مثلاً میگه این درد نیست باهاش می‌سازه کنار میاد».

عوامل غفلت از معنویت عبارتند از: درگیری ذهن به مسائل مالی و اقتصادی و مشکلات زندگی، رعایت اعتدال در اعتقادات، بسته شدن دست و پا در صورت خیلی مذهبی بودن، عقیده‌ی افراد مبنی بر سریع دیدن نتیجه‌ی هر کاری، آمدن دنیا و فضای مجازی، نداشتن برخورد خوب جامعه با افراد مذهبی، تبلیغات کم در مورد مذهب، ورود فرهنگ‌های متفاوت غربی، عدم آموزش و وسوسه‌ی پول، جاه، مقام و شهرت. شرکت کننده‌ی ۱۰ در مورد علت غفلت از معنویت می‌گوید: «اکثراً ایرانی‌ها بیش‌تر ممکنه این عقیده رو داشته باشن که می‌خوان نتیجه‌ی هر کاری رو سریع ببینن و به عده‌ی کمی واقعاً مثلاً میگن که کار خیر انجام بدیم اون دنیا ببینیم ... اگر درگیری مالی و اقتصادی مردم کمتر بشه یعنی دغدغشون توجهشون نسبت به همون درآمد کمتر بشه مسلماً وقت بیش‌تری هم برا مذهب می‌دارن».

عوامل غفلت از تحصیلات عبارتند از: درگیری‌های خانوادگی، شغلی و مالی، راحت‌طلبی مردم، نبود علاقه و نبود آینده‌ی شغلی. شرکت کننده‌ی ۶ در مورد علت غفلت از تحصیلات می‌گوید: «یکی ممکنه شرایط مثلاً خانوادگی یا مالی جوری باشه که مساعد نباشه اون طرف بخواد بره دنبال تحصیلات، مثلاً مشکل مالی داره بیش‌تر میره تو فکر به کار آزاد که پول در بیاره دیگه از اون دور

میشه یکی اینه. یکی دیگش اینه که طرف چون زحمت داره براش و نمی‌خواد زحمت بکشه نمیره دنبالش. دلیل دیگش هم نبود علاقه هست. یکی دیگه از دلایل اینه که میگه تحصیلات برا من آینده‌ی شغلی نداره».

عوامل غفلت از توسعه‌ی فردی عبارتند از: عدم آموزش و مهم‌تر دانستن امور دیگر مانند امرار معاش و خانواده. شرکت کننده‌ی ۱ در مورد علت غفلت از توسعه‌ی فردی می‌گوید: «یکیش همیشه عدم آموزش انسان. دو این که مردم یه چیزهای دیگه‌ای رو بیش‌تر مهم می‌دونن، اولویت رو میدن مثلاً به امرار معاش، خانواده و توجهات جنسی شون و این‌ها که باعث میشه به اون توسعه‌ی فردی شون نرسن».

عوامل غفلت از اصالت خانوادگی عبارتند از: کم رنگ شدن ارتباط خانواده‌ها، عدم قبول بزرگترها یا بی‌توجهی به آنان، دور بودن خانواده‌ها از یکدیگر از لحاظ مکانی و بزرگ‌تر شدن جامعه یا بیش‌تر شدن جمعیت. شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد علت غفلت از اصالت خانوادگی می‌گوید: «فکر می‌کنم ارتباط خانواده‌ها خیلی کم رنگ شده مثلاً چند سال قبل، خانواده‌های پدر مادر بیش‌تر با همدیگه بودن، رفت و آمد ندارن اون طرف رو نمی‌شناسن. یکی دیگم که بزرگتر رو قبول ندارن، این دوره جوانان این قدر تحصیلات و مهارت‌هاشون رو مهم جلوه میدن، بزرگتر رو می‌گن مال زمان قدیم. بعد این مکان خانواده‌هاست مثلاً وقتی که در زمان‌های قدیم یه ازدواجی صورت می‌گرفت عمه و خاله و اینا کنار همدیگه زندگی می‌کردن ولی حالا یکی ازدواج می‌کنه میره تو یه شهر دیگه. جامعه بزرگ‌تر شده نمی‌تونن تحقیق کنن در مورد اصالت خانوادگی».

عوامل غفلت از تربیت فرزندان عبارتند از: عدم اطلاعات کافی در مورد نحوه‌ی برخورد با فرزندان، وقوع اتفاقات ناگوار در زندگی، تنهایی فرزندان در خانه به خاطر کار بیرون از منزل توسط والدین، استفاده از فضای مجازی مانند اینترنت، گوشی و تبلت توسط فرزندان، شکسته شدن شأن و شئون در خانواده و برآورده شدن توقعات بیجای فرزندان توسط والدین. شرکت کننده‌ی ۱۳ در مورد علت غفلت از تربیت فرزندان می‌گوید: «به خاطر هزینه‌های مضاعفی که رو دوش خانواده‌هاست، پدر و مادر سعی می‌کنن دو تاشون بیرون از خونه کار کنن، همین باعث میشه که بچه‌ها تو خونه تنها باشن و بالاخره از یه سری فضای مجازی تو اینترنت استفاده کنن و تو این فضای مجازی بچه‌ها خیلی منحرف می‌شن. به نظرم در گذشته احترامی که تو خونه به پدر و مادر گذاشته می‌شد چه از طرف مادر چه از طرف بچه‌ها، بچه‌ها هم یاد می‌گرفتن ولی این شأن و شئون همش شکسته شده، بزرگ‌تری و کوچک‌تری خیلی معنی نمی‌ده. توقعات بیجایی که بچه‌ها دارن و پدر مادرها به نظر من هر چیزی رو در دسترس بچه‌ها قرار میدن، یعنی هر خواسته‌ای که بچه‌ها دارن اونا رو برآورده می‌کنن، این به نظرم باعث بی‌تربیت شدن بچه‌ها می‌شود».

عوامل غفلت از موفقیت یا خوشبختی فرزندان عبارتند از: عدم دانایی و توانایی والدین در جهت کشف استعداد فرزندان، عدم توانایی مالی والدین، تنبلی خود فرزندان، افزایش توقعات فرزندان از والدین، بی‌توجهی فرزندان به نظرات والدین و وجود الگوهای نامناسب در خانه برای فرزندان. شرکت کننده‌ی ۱۳ در مورد علت غفلت از تربیت فرزندان می‌گوید: «به نظر من موفقیت در مورد بچه‌هاشون این جوریه که پدر و مادر باید کمک کنن تا بچه‌ها اون استعدادشون کشف بشه. اینم برمی‌گرده به این که شاید نمی‌دونن چه جوریه، نمی‌تونن استعدادهای بچه‌ها رو کشف کنن یا این که از نظر مالی توانایش رو ندارن که همه چیز رو مهیا کنن برا بچه‌هاشون که بتونن پیشرفت کنن و این که تنبلی خود بچه‌هاست دیگه (خنده).

عوامل غفلت از تفریح و سرگرمی عبارتند از: عدم آموزش، حرص و ولع به مال دنیا، درگیری‌های شغلی و اقتصادی و پر شدن جای تفریح با استفاده از تکنولوژی مانند تلفن ثابت و همراه، کامپیوتر و اینترنت. شرکت کننده‌ی ۷ در مورد علت غفلت از تفریح و سرگرمی می‌گوید: «به خاطر درگیری‌های شغلی و اقتصادی‌شون کمتر به فکر تفریح کردن هستن. دلیل دیگشم فکر می‌کنم همین تکنولوژی که پیشرفت کرده مثلاً کامپیوتر یا همین گوشی‌ها، تفریح مردم این جوریه شده تا این که مثل قدیم بلند شن برن بیرون تفریح کنن. امکاناتی مثل کامپیوتر، تکنولوژی و اینترنت که زیاد شده جای تفریح رو برا مردم پر کرده».

عوامل غفلت از مقام و شهرت عبارتند از: عدم آموزش، مشکلات زندگی و شغلی، مانع بودن خانواده، از دست دادن آرامش و توقعات بیجای دیگران از فرد مبنی بر درخواست کمک. شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد علت غفلت از مقام و شهرت می‌گوید: «در مورد شهرت مثلاً کسی که بخواد خواننده بشه اگه خونوادش یا پدر و مادرش بگن که این خوانندگی اصلاً محبوبیت نداره یعنی دیگران یه جوریه مانعش میشن. برا آرامشش هم هست چون اینایی که شهرت دارن بیش‌تر جامعه دورشون (خنده) سرشون شلوغ‌تره. کسی که مشهورتره بیش‌تر ازش توقع دارن که کمکشون کنه».

عوامل غفلت از افکار دیگران در مورد فرد: شرکت کننده‌ی ۸ در مورد علت غفلت از افکار دیگران در مورد خود می‌گوید: «به خاطر اینکه که میگن که ما داریم برا خودمون زندگی می‌کنیم قرار نیست که همه‌ی مردم رو راضی نگه داریم، مثلاً همه‌ی اطرافیانمون قرار نیست از اون کاری که ما انجام میدیم راضی باشن یا خوششون بیاد، مهم اون چیزیه که خودمون داریم انجام میدیم، البته میگم این هم براشون مهمه ولی یه چیز کلی نه این که حالا تو جزئیاتش کسی بخواد دخالت کنه هیچ اجازه نمیدن».

عوامل غفلت از رابطه‌ی فرد با دیگران (اخلاق خوب) عبارتند از: درگیری فرد با مشکلات مالی، اولویت‌بندی نیازها، کمبود الگوی خوب و فعال نبودن رسانه‌ها در مورد اخلاق خوب. شرکت کننده‌ی

۱۲ در مورد علت غفلت از رابطه‌ی فرد با دیگران (اخلاق خوب) می‌گوید: «همون الگوهاست مثلاً اگه الگوها رو پررنگ‌تر کنن، جامعه بیشتر به سمت شون میاد، کمبود الگوست. رسانه‌ها هم فعال نیستن اصلاً، یعنی زمان‌های قدیم مثلاً نجرى‌ها تو تلویزیون صحبت می‌کردن بعد آدم می‌دید اخلاق طرف رو که داره با خوش‌رویی حرف می‌زنه ولی حالا فقط تو تصویرها می‌نویسن، مجری نمی‌یاد که صحبت کنه یا مثلاً همین شبکه‌ی قرآن هر چقدر بتونه در مورد اخلاق خوب و ...».

عوامل غفلت از امکانات مادی و رفاهی عمومی عبارتند از: انتظار فرد مبنی بر پیش قدم شدن دیگران و توانایی کم در جهت پیگیری امور. شرکت کننده‌ی ۹ در مورد علت غفلت از امکانات مادی و رفاهی عمومی می‌گوید: «به نظر من هر کسی انتظار داره دیگری براش اون کار رو انجام بده، مثلاً من دلم می‌خواد که فوق تخصص مثلاً قلب تو شهرم باشه یا فلان بیمارستان خوب تو شهرم باشه خودم کاری نمی‌کنم پاشم برم استان یا ... انتظار دارم که بقیه برن این کار رو انجام بدن شروع بکنن، پارک هم همینطور. شاید هم یه عده‌ای بالاخره چندین سال تلاش کردن مثلاً برا جاده‌ها ولی دستشون به جایی نرسیده یکی دلایلش ممکنه این باشه».

عوامل غفلت از محیط زیست عبارتند از: عدم دانایی و خودخواهی. شرکت کننده‌ی ۱ در مورد علت غفلت از محیط زیست می‌گوید: «یکی عدم دانایی که مثلاً یه روز تفریح که میریم بیرون، اگه این پسماندهایی که وارد چرخه‌ی طبیعت می‌کنیم چه اثری روی اکوسیستم ما می‌ذاره، اگر کسی واقعاً بدون که اولین پلاستیکی که بشر ساخته هنوز تجزیه نشده، بهش توجه بیشتر می‌کنه. بعضی‌ها هم به نظر من خودخواهی که مثلاً میگه که زندگی من که داره انجام میشه نسل بعد از منم هر چی که بخواد بشه یا نشه».

ب) نظر فرد در مورد خود

با تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، در این بخش ۴ درون مایه‌ی کلی و ۱۳ طبقه استخراج شد (جدول ۳).

جدول ۳. درون مایه‌ها و طبقات غفلت در مورد خود

طبقات	درون مایه
سلامتی جسم و روان - تحصیلات - اقتصاد - نوع ظاهر	موارد فردی
خانواده‌ی سالم و با دوام - ارتباطات سالم خانوادگی - روابط زناشویی - ظاهر فرزندان - تربیت فرزندان - تفریح و سرگرمی	موارد خانوادگی
مطرح بودن در جامعه یا شهرت - خدمت به دیگران	موارد اجتماعی
امکانات مادی و رفاهی عمومی	موارد محیطی

درون مایه‌ی موارد فردی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به خود فرد است و در درون فرد قرار دارد. این درون مایه شامل طبقات سلامتی جسم و روان، تحصیلات، اقتصاد و نوع ظاهر است. شرکت کننده‌ی ۱۰ در مورد سلامتی جسم و روان می‌گوید: «بعضی کارها سلامتی من رو دچار مشکل کرده همیشه بگی یه نوع غفلت بوده، مثلاً یه موقعی من خیلی چیزای سنگین بلند می‌کردم ولی اون دغدغه که در آینده سلامتی من چی میشه و الان دچار مشکل شدم مثلاً زانوم ساییدگی پیدا کرده». شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد تحصیلات می‌گوید: «تحصیلات برام مهم بوده ولی یه وقفه‌ای توش افتاده، پس غفلت بوده برا تقریباً ۱۵ سال». شرکت کننده‌ی ۷ در مورد اقتصاد می‌گوید: «نسبت به مسائل اقتصادی خیلی توجهی نمی‌کنم، ارزش داره برام ولی این که بخوام تلاش بکنم خیر». شرکت کننده‌ی ۱۱ در مورد نوع ظاهر می‌گوید: «ظاهر برا خودم مهم بوده تا حدودی تلاش کردم ولی بعضی چیزهاش رو نه، مثلاً عمل زیبایی بوده یکیش، این یکی از هدفام بوده که انجام بدم ولی این کار رو نکردم غفلت کردم».

درون مایه‌ی موارد خانوادگی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به خانواده-ی فرد است و در درون خانواده قرار دارد. این درون مایه شامل طبقات خانواده‌ی سالم و با دوام، ارتباطات سالم خانوادگی، روابط زناشویی، ظاهر فرزندان، تربیت فرزندان و تفریح و سرگرمی می‌شود. شرکت کننده‌ی ۳ در مورد خانواده‌ی سالم و با دوام می‌گوید: «نسبت به این امر آدم بعضی موقع‌ها غافل میشه، همیشه صد در صد حواس جمع نیست، بعضی موقع‌ها غافل بودم». شرکت کننده‌ی ۱۱ در مورد ارتباطات سالم خانوادگی می‌گوید: «ارتباط با دیگران هم خیلی برامون مهم بود ولی مثلاً یکی دو سال هست که خونوادگی می‌گم این رو، شخصی نمی‌گم، به طور کلی میشه بگیم که یه کمی غافل شدیم». شرکت کننده‌ی ۵ در مورد روابط زناشویی می‌گوید: «یه دفعه‌ای مثلاً همون همسر رو به خاطر یه مشکل کوچکی بی‌توجه شده باشم، شاید پیش اومده تو زندگی، شاید مثلاً کم محلی کرده باشم، این میشه همین بی‌توجهی دیگه». شرکت کننده‌ی ۱۱ در مورد ظاهر فرزندان می‌گوید: «موردی بوده مثلاً ارتودنسی باید انجام می‌دادن هنوز ندادن، دندوناش مثلاً باید درست می‌کرده غفلت کردیم». شرکت کننده‌ی ۵ در مورد تربیت فرزندان می‌گوید: «بعضی موقع‌ها فک می‌کنم شاید تو تربیت کردن بچه‌هام کوتاهی کرده باشم، مثلاً اگر امروز یه نقصی خدا نکرده‌ای ازشون ببینم فک می‌کنم شاید خودم یه جایی کم گذاشتم براشون». شرکت کننده‌ی ۷ در مورد تفریح و سرگرمی می‌گوید: «نسبت به تفریحات توجه آن چنانی نمی‌کنم».

درون مایه‌ی موارد اجتماعی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به جامعه و اجتماع است. این درون مایه شامل طبقات مطرح بودن در جامعه یا شهرت و خدمت به دیگران

می‌باشد. شرکت کننده‌ی ۳ در مورد مطرح بودن در جامعه می‌گوید: «برای مطرح بودن تو جامعه شده که غافل بشم غفلت ازش داشتم». شرکت کننده‌ی ۶ در مورد خدمت به دیگران می‌گوید: «خدمت کردن به دیگران از لحاظ احساسی بوده ولی از لحاظ این که کاری براش بکنم نه، غفلت متوسط همیشه».

درون مایه‌ی موارد محیطی: این درون مایه شامل مواردی از غفلت می‌شود که مربوط به محیط فیزیکی زندگی است. این درون مایه شامل طبقه‌ی امکانات مادی و رفاهی عمومی می‌شود. شرکت کننده‌ی ۸ در مورد امکانات مادی و رفاهی عمومی می‌گوید: «به صورت کلی برا اون محلی که زندگی می‌کنیم تلاش نکردیم مورد غفلت قرار دادیم، دست گذاشیم رو دست (خنده) بقیه انجام بدن». عوامل غفلت از سلامتی جسم و روان عبارتند از: توجه بیش‌تر به مسائل خانواده و کار، کم‌همتی و تنبلی، مشکلات زندگی، عدم آگاهی نسبت به بایدها و نبایدهای سلامتی، عقیده‌ی فرد مبنی بر تمایل به انجام کارها به تنهایی و ریزبینی و حساسیت بیش از اندازه‌ی فرد. شرکت کننده‌ی ۶ در مورد علت غفلت از سلامتی جسم و روان می‌گوید: «یکی این که کم‌همتی و تنبلی بوده، بعد مشغولیت فکر و ذهن به مسائل دیگه. بعد شاید میشه بگی مشکلات زندگی باعث شده که نسبت به سلامتی غافل بشم. بعد آگاهی کم، مثلاً آدم آگاه نیست درست متوجه نیست که این کارهایی که داره انجام میده به جسمش داره لطمه می‌زنه یا آگاه نیست که این کار به روح و روانش داره لطمه می‌زنه، آگاهی کم».

عوامل غفلت از تحصیلات عبارتند از: پشتکار کم، تشکیل خانواده و فرزندداری، درگیرها و مشکلات زندگی شخصی، اعتماد به نفس پایین، مشکلات اقتصادی والدین، تعصب خانواده مبنی بر نرفتن دختر به شهر دیگر برای تحصیل و نپسندیدن محیط و فرهنگ محل زندگی در جهت ادامه‌ی تحصیل مادر. شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد علت غفلت از تحصیلات می‌گوید: «یکیش اون فکر پدر و مادر بود که می‌گفتن اگه می‌خوای وارد دانشگاه بشی باید بری یه شهر دیگه، یکیش این بود. یکی دیگشم تشکیل خانواده. چون فرزند اول خانواده بودم فکر می‌کردم وقتی من ادامه تحصیل بدم، پشت سر من بچه‌ها (خنده) ادامه تحصیل می‌دن و یه مشکلی میشه برا والدین از نظر اقتصادی». عوامل غفلت از اقتصاد عبارتند از: تحصیلات کم و قناعت‌پیشگی و زیاده‌خواه نبودن. شرکت کننده‌ی ۷ در مورد علت غفلت از اقتصاد می‌گوید: «یکی به خاطر تحصیلاتم که کمتر بوده، فکر می‌کنم حالا بیش‌تر کارهای اقتصادی و شغلی شده مثلاً تحصیلات آدم داشته باشه تا بتونه یه کاری انجام بده برا اقتصادش. یکی هم کلاً یه اخلاقی دارم که قانع هم خیلی زیاده‌خواه نیستم».

عوامل غفلت از نوع ظاهر عبارتند از: داشتن آلرژی و ترس از عمل. شرکت کننده‌ی ۱۱ در مورد علت غفلت از ظاهر می‌گوید: «ظاهر هم مثلاً یکیش عمل بینی بوده، این هم به خاطر آلرژی که داشتم نتونستم عمل کنم، یکی هم به خاطر ترسش (خنده) عمل نکردم، مثلاً به چیز شخصی بوده همیشه بگی که واجب بوده، برا خودم ارزش بود که مثلاً این کار رو انجام بدم».

عوامل غفلت از خانواده‌ی سالم و با دوام عبارتند از: موانع و مشکلات اقتصادی، فشار کاری، درگیری‌های ذهنی، کم‌همتی و کمبود راهنمای خوب. شرکت کننده‌ی ۳ در مورد علت غفلت از خانواده‌ی سالم می‌گوید: «شاید اون زمانی که غفلت شده برا اون ارزش خونواده‌ی سالم، به مشکلاتی بوده یا به افکار دیگه‌ای تو ذهن آدم بوده، شاید بگیم بیش‌تر مشکلات اقتصادی بوده یا فشار کاری، تو به بحبوحه‌ی زمانی فشار کاری زیادتره که کمتر آدم به خونواده توجه می‌کنه، فکر آدم رو بیش‌تر درگیر می‌کنه».

عوامل غفلت از ارتباطات سالم خانوادگی عبارتند از: مشکلات مالی ناشی از شراکت با اقوام و کوتاهی و قدرشناسی اطرافیان. شرکت کننده‌ی ۱۱ در مورد علت غفلت از ارتباطات سالم خانوادگی می‌گوید: «به خاطر بعضی از شراکت‌هایی که با فامیل داشتیم، از نظر مالی از نظر شراکتی مشکلاتی پیش اومد باعث شد این ارتباطات کم رنگ بشه. چیزهای دیگه هم کنارش بوده، به خاطر کوتاهی اطرافیان بود، به خاطر قدرشناسی اطرافیان یعنی ما انتظار نداشتیم چنین جوابی بگیریم، به اصطلاح خودمون ما محبت می‌کردیم محبت نمی‌دیدیم، جواب محبت ما رو نمی‌دادن».

عوامل غفلت از روابط زناشویی عبارتند از: قدرشناسی همسر به خاطر تلاش، بی‌توجهی همسر به نیازهای عاطفی و مالی، امنیت مالی، توجه بیش‌تر به تحصیلات خود، مشغله‌های زندگی و بیماری روانی مانند افسردگی خفیف. شرکت کننده‌ی ۵ در مورد علت غفلت از روابط زناشویی می‌گوید: «اگر کسی کوچک‌ترین کاری هم بران انجام بده تشکر می‌کنم، در لحظه این کار رو انجام می‌دم ولی در مقابل توقع دارم مثلاً برا همسرم به کاری انجام می‌دم اگه زبونی هم شده خشک و خالی هم که شده به تشکر خیلی کوچکی ازم انجام بدن. اگر مثلاً من امروز توسط همسرم نیازم برآورده نشده نیاز عاطفی، نیاز روحیم، به هر حال همون نیاز مالیم برآورده نشده روی خیلی از جنبه‌های زندگی تأثیر می‌ذاره. امروزه فکر می‌کنم امنیت مالی همین اقتصاد و اینا خیلی تأثیر می‌ذاره روی مثلاً حتی اگر بخوام به رابطه‌ی خوبی با همسرم داشته باشم».

عوامل غفلت از ظاهر فرزندان عبارتند از: ترس فرزندان، مشغول به درس و رفتن به شهر دیگر برای درمان. شرکت کننده‌ی ۱۱ در مورد علت غفلت از ظاهر فرزندان می‌گوید: «یه خرده ترس فرزندم بود، شاید اونم مشغول درس بوده، اون هم می‌گم برا دندونش به فرض مثلاً پر کردن دندون

رو انجام دادیم، ارتودنسی شاید به خاطر این که باید می‌رفتیم شهر دیگه، شاید یکی از دلایلش این بوده».

عوامل غفلت از تربیت فرزندان عبارتند از: درگیر بودن مسائل زندگی و خانه‌داری و اطلاعات کم در مورد تربیت فرزند. شرکت کننده‌ی ۷ در مورد علت غفلت از تربیت فرزندان می‌گوید: «شاید اطلاعاتم کم بوده، مثلاً دوس دارم یه کاری بکنم ولی نمی‌دونم چه جوری و از چه روشی، مثلاً بعضی وقتا تو تربیت فرزند یه کاری انجام دادم، به نظر خودم درست بوده ولی بعد فهمیدم که این اشتباه بوده روشم اشتباه بوده».

عوامل غفلت از تفریح و سرگرمی عبارتند از: در اولویت اول بودن تحصیلات خود و فرزندان و دادن اهمیت بیش‌تر به مسائل خانواده و زندگی. شرکت کننده‌ی ۷ در مورد علت غفلت از تفریح و سرگرمی می‌گوید: «فعالاً به خاطر همین تحصیلاتم که دلم می‌خواد بیش‌تر به کارهای تحصیلات بپردازم. یکی هم این که به خاطر بچه‌هام به اونا بیش‌تر اهمیت می‌دم مثلاً پسرم درس داره به درسای اون اول برسم تا تفریحات خودمون».

عوامل غفلت از مطرح بودن در جامعه یا شهرت عبارتند از: مهم‌تر بودن یک نیاز یا مسئله‌ی دیگر، درگیر بودن با مسائل خانواده و فرزندداری، اعتماد به نفس پایین و عدم تمایل زنان به مشهور شدن. شرکت کننده‌ی ۱۲ در مورد علت غفلت از شهرت می‌گوید: «فکر می‌کنم بیش‌تر درگیر خانواده بودم تا شهرت. اعتماد به نفسم خیلی پایین بوده، چون اعتماد به نفس که نداشتم خودمو دست کم می‌گرفتم. جنسیت هم بوده چون مثلاً زن و این‌ها خیلی علاقه ندارن تو یه چیزی مشهور بشن».

عوامل غفلت از خدمت به دیگران عبارتند از: توجه بیش‌تر به مسائل شخصی و ناتوانی. شرکت کننده‌ی ۶ در مورد علت غفلت از خدمت به دیگران می‌گوید: «یکی توجه به مسائل شخصی، بیش‌تر به مسائل شخصی خودمون توجه داشتیم پرداختیم، مهم هم هست برامون دوس می‌داریم ولی غفلت کردیم ازش. یکی این بوده یکی هم گاهی ناتوانی بوده واقعاً، نمی‌تونسته آدم کاری بکنه، ناتوانی در این امر».

عوامل غفلت از امکانات مادی و رفاهی عمومی عبارتند از: تنها بودن و توانایی کم و نبود توانایی مالی در جهت پیش‌قدم شدن. شرکت کننده‌ی ۹ در مورد علت غفلت از امکانات مادی و رفاهی عمومی می‌گوید: «من حس می‌کردم تواناییم کمه، نمی‌تونم بالاخره یه نفر، چون یه نفر بودم حالا هم اگر کاری هم انجام می‌دادم به مقصدم نمی‌رسیدم، به قول معروف یه دست صدا نداره. می‌تونم بگم مثلاً همیشه دوست داشتم از نظر مالی هم یه جوری باشم که بتونم، به قول معروف مال چندانی هم دستمون نبوده که به عنوان خیر بتونیم کاری انجام بدیم».

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق با هدف تعیین مؤلفه‌های غفلت و عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان کارشناسی رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه انجام گردید. با تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، موارد غفلت در مورد دیگران به چهار درون مایه تقسیم گردید. درون مایه‌ی موارد فردی، درون مایه‌ی موارد خانوادگی، درون مایه‌ی موارد اجتماعی، درون مایه‌ی موارد محیطی.

درون مایه‌ی موارد فردی شامل طبقات موفقیت شغلی، سلامتی جسم و روان، معنویت، تحصیلات و توسعه‌ی فردی می‌شود. دانشجویان معتقد بودند که افراد جامعه معمولاً از موفق بودن در شغلی که به آن اشتغال دارند غافل هستند. یکی از دلایلی که توسط دانشجویان برای این امر مطرح شد عدم تلاش و پشتکار لازم در جهت رسیدن به موفقیت در کار شخصی است و بنابراین به نظر می‌آید که افراد به منظور پیشگیری از غافل شدن در امر موفقیت شغلی باید در حد توان تلاش و کوشش کنند. نتایج تحقیق نشان داد که افراد به خاطر نبود آینده‌ی شغلی از تحصیلات غفلت ورزیده‌اند. دانشجویان اظهار داشتند که معنویت در جامعه‌ی امروزه به دلیل ورود فرهنگ‌های غربی در کشور کم رنگ شده است. نتایج این تحقیق بیانگر این است که مردم معمولاً از سلامتی جسمی و روانی خویش به دلیل مشکلات شغلی و اقتصادی و هم‌چنین اطلاعات کم غافل شده‌اند. بنابراین به منظور پیشگیری از غفلت نسبت به موارد مختلف فردی باید به تلاش و کوشش، آموزش سلامت، فرهنگ اسلامی و تأمین آینده‌ی شغلی توجه بیشتری صورت بگیرد.

درون مایه‌ی موارد خانوادگی طبقات اصالت خانوادگی، تربیت فرزندان، موفقیت فرزندان و تفریح و سرگرمی را دربر می‌گیرد. حفظ اصالت و اصل و نسب خانوادگی چیزی هست که در جامعه مورد غفلت قرار گرفته است و مهم‌ترین دلیل آن ضعیف شدن ارتباطات سالم خانوادگی است. بر اساس نظر دانشجویان تربیت خوب و موفقیت فرزندان مورد فراموشی قرار گرفته است و این امر به دلیل عدم اطلاعات کافی والدین در زمینه‌های فرزندپروری مناسب و درگیری‌های شغلی و اقتصادی اتفاق می‌افتد. امروزه مردم به دلیل آمدن تکنولوژی و صرف وقت خود با این تکنولوژی از تفریحات مناسب غافل هستند. بنابراین، در عین حال که باید از تکنولوژی در جهت و اندازه‌ی مناسب استفاده کرد نباید از امور مهم دیگر غافل شد. بر این اساس باید به ارتباطات سالم خانوادگی، اطلاعات به روز و کافی در مورد تربیت فرزندان و رعایت اعتدال در زمینه‌های مختلف زندگی در جهت غافل نشدن نسبت به امور خانوادگی اهمیت بیشتری داد.

درون مایه‌ی موارد اجتماعی شامل مقام و شهرت، افکار دیگران در مورد فرد و رابطه‌ی فرد با دیگران است. نتایج تحقیق نشان داد که بعضی از افراد در روابط اجتماعی خود به یک طرف قضیه

اهمیت می‌دهند، به عبارت دیگر طبق گفته‌های دانشجویان بعضی از افراد فقط دوست دارند که توسط دیگران مورد احترام و محبت قرار بگیرند بدون این که بخواهند برای دیگران احترام قائل شوند. علاوه بر این، براساس نتایج این تحقیق، افراد جامعه باید سعی کنند که در برخورد با دیگران اخلاق خوب را در پیش بگیرند زیرا این امر باعث می‌شود که دیگران به خاطر اخلاق خوبشان مجذوب این افراد شوند و در نهایت باعث گسترش روابط اجتماعی مثبت و اثربخش می‌شود. بنابراین توجه به حفظ روابط و احترام متقابل در جنبه‌های گوناگون زندگی یک امر مهم و ضروری است.

درون مایه‌ی موارد محیطی مشتمل بر طبقات امکانات مادی و رفاهی عمومی و محیط زیست می‌شود. بر اساس نظرات دانشجویان محیط زیست موردی است که نسبتاً زیاد در بین افراد جامعه به دلایل مختلف مورد غفلت قرار گرفته است. مهم‌ترین عاملی که باعث بی‌توجهی و غفلت افراد نسبت به محیط زیست می‌شود خودخواهی آنان است. بعضی از افراد فقط نیازهای خود را در نظر می‌گیرند و به این که دیگران هم نیاز دارند که از طبیعت خدادادی استفاده ببرند توجه نمی‌کنند. هنگامی که افراد توجه کافی به این موضوع که نسل آینده هم حق استفاده از مواهب طبیعی را دارند، نمی‌کنند نسبت به محیط طبیعی خود غافل می‌شوند. بنابراین، افراد باید سعی کنند که از حفاظت محیط زیست خود غافل نشوند تا هم خودشان و هم دیگران از این محیط زیست به صورت مناسب استفاده ببرند.

با تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، در بخش دوم موارد غفلت در مورد خود (دانشجویان) به چهار درون مایه تقسیم گردید. درون مایه‌ی موارد فردی، درون مایه‌ی موارد خانوادگی، درون مایه‌ی موارد اجتماعی، درون مایه‌ی موارد محیطی. درون مایه‌ی موارد فردی شامل سلامتی جسم و روان، تحصیلات، اقتصاد و نوع ظاهر است. دانشجویانی که در این تحقیق مشارکت داشتند اظهار داشتند که سلامتی جسمی و روانی خود را در معرض فراموشی قرار دادند. از دلایلی که دانشجویان در جهت بی‌توجهی به سلامتی آورده بودند، توجه بیش از اندازه به مسائل خانوادگی، شغلی و مالی است. نکته‌ای که باید مد نظر داشت این است که باید بین این مسائل و سلامتی یک نوع تعادل برقرار ساخت تا هیچ کدام از این مسائل مورد غفلت قرار نگیرند. نتایج تحقیق حاضر نشان داد که تحصیلات توسط همه‌ی مشارکت کنندگان برای مدتی نسبتاً طولانی مورد غفلت قرار گرفته است. یکی از عواملی که باعث این غفلت شده بود، اعتماد به نفس پایین آنان بود. به طور کلی می‌توان ادعا کرد که مهم‌ترین دلیل شکست در رسیدن به اهداف مورد نظر از جنبه‌های مختلف در زندگی روزمره، عدم اعتماد به نفس می‌باشد و به این منظور باید به توانایی خود در جهت تحصیلات اعتماد واقعی داشت. بر اساس نتایج پژوهش حاضر رعایت اعتدال در امور مختلف زندگی و همچنین داشتن اعتماد به نفس واقعی می‌توانند از غفلت نسبت به خویش جلوگیری کنند.

درون مایه‌ی موارد خانوادگی مشتمل بر خانواده‌ی سالم و با دوام، ارتباطات سالم خانوادگی، روابط زناشویی، ظاهر فرزندان، تربیت فرزندان و تفریح و سرگرمی می‌شود. به طور کلی، عامل غفلت ما از یک مسئله، توجه به مسائل دیگر است. بارها اتفاق افتاده که می‌خواستیم کاری را انجام دهیم اما در اثر مشغول شدن به کارهای دیگر، به کلی از آن غافل شده‌ایم (Mesbah Yazdi, 2013). بر اساس نتایج این تحقیق از داشتن خانواده‌ی سالم، خوب و با دوام غفلت شده است و مهم‌ترین عامل آن فشار کاری بر روی سرپرست خانواده است به عبارت دیگر، چون فرد به خاطر مسائل شغلی تحت فشار قرار می‌گیرد بنابراین انرژی چندانی در جهت پیشروی به سمت خانواده‌ی سالم و خوب در تمام زمینه‌ها ندارد. ارتباطات سالم خانوادگی مورد دیگری بود که توسط بعضی از دانشجویان مورد غفلت قرار گرفته است و دلیل عمده‌ی آن احترام و محبت یک طرفه می‌باشد. تربیت خوب فرزندان یکی دیگر از مواردی بود که به علت عدم اطلاعات کافی در مورد روش صحیح تربیت مورد فراموشی و بی‌توجهی قرار گرفته است. یکی از آرزوهای والدین این است که بتوانند فرزندان خود را به نحو احسن تربیت کنند ولی در جهت رسیدن به این هدف باید اطلاعات لازم و جدید را به دست بیاورند.

درون مایه‌ی موارد اجتماعی مطرح بودن در جامعه یا شهرت و خدمت به دیگران را در بر می‌گیرد. یکی از مواردی که بر اساس نظرات دانشجویان مهم و با ارزش است خدمت کردن به دیگران یا مؤثر و مفید بودن برای دیگران در حد توان است با این وجود، این امر مهم مورد غفلت قرار گرفته است. یکی از دلایل این غفلت، درگیری و مشغولیت هر فردی به مسائل و مشکلات زندگی شخصی خود است. هر فردی در زندگی روزمره از تجربیات متعددی در بعضی از زمینه‌ها برخوردار است بنابراین باید سعی کند این تجارب را در اختیار دیگران قرار دهد تا آن‌ها از این تجارب استفاده کنند. بر این اساس در اختیار قرار دادن تجارب خویش در خدمت دیگران می‌تواند یک عامل مهم در جهت جلوگیری از غافل شدن نسبت به سازنده بودن برای دیگران باشد. مشهور شدن در زمینه‌ی خاصی یکی دیگر از مواردی هست که مطلوب دانشجویان است ولی به دلیل عدم اعتماد به توانایی‌های خاص خود و دست کم گرفتن این نقاط قوت مورد بی‌توجهی آنان قرار گرفته است. بعضی از دانشجویان نیز دلیل مخالفت خانواده یا والدین را مطرح کردند ولی در صورتی که انسان از لحاظ مثبت و سازنده بودن مشهور باشد هر چند که دیگران توقعات بیش‌تری از این فرد در جهت درخواست کمک داشته‌اند می‌تواند مؤثر و مطلوب باشد.

آخرین درون مایه از غفلت در مورد خود، درون مایه‌ی موارد محیطی است که شامل غفلت از امکانات مادی و رفاهی عمومی است. هر شهروندی در هر شهری دوست دارد که امکاناتی مانند بیمارستان، پارک و جاده‌ی خوب و مناسب داشته باشد. دانشجویان نیز از این امر مستثنی نیستند ولی آنان و همچنین بیش‌تر افراد جامعه از تلاش در جهت رسیدن به این امکانات غافل شده‌اند. یکی

از عواملی که مشارکت کنندگان تحقیق در مورد غفلت از این مورد ذکر کردند تنهایی و در نتیجه نرسیدن به مقصد است. این دلیل یک دلیل واقعاً منطقی و عقلانی است زیرا برای مثال افراد ساکن در یک شهرک در جهت این که یک پارک مناسب در آن شهرک وجود داشته باشد باید همکاری و اتحاد نظر از جنبه‌های مختلف داشته باشند در غیر این صورت، این امکانات در آن شهرک محقق نخواهد شد یا در زمان طولانی نتیجه خواهد داد.

نتایج این پژوهش از چند نظر محدودیت دارد. محدودیت اول این پژوهش به حجم نمونه مربوط است. به رغم این که بعد از مصاحبه با ۱۳ نفر داده‌ها به اشباع رسید، اما به هر حال ۱۳ نفر امکان تعمیم‌پذیری (هر چند ناقص) را محدود می‌کند. محدودیت دیگر این تحقیق محدود بودن نمونه‌ی تحقیق تنها به دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی است. مشخص نیست در رشته‌های تحصیلی دیگر موارد غفلت و دلایل آن چه خواهد بود. همچنین عدم یا کمبود مطالعات مشابه در داخل کشور امکان مقایسه‌ی یافته‌ها با مطالعات داخلی را محدود کرد؛ بنابراین به منظور ارائه‌ی تصویر کامل‌تر از موارد غفلت و عوامل آن، پیشنهاد می‌شود مطالعاتی مشابه در سایر رشته‌ها، مناطق و با فرهنگ‌های مختلف انجام گردد. پیشنهاد دیگر این که می‌توان پرسشنامه‌ای بر اساس درون مایه‌های استخراج شده از این تحقیق تهیه و در سطح وسیع‌تر اجرا کرد. به این وسیله هم می‌توان نتایج این پژوهش را از منظر کمی نیز اعتباریابی کرد و هم پیمایشی در مورد مؤلفه‌های غفلت و عوامل آن در حوزه‌ی وسیع‌تری به دست آورد.

References

- Ghaedi, M. R., & Golshani, A. R. (2016). Content Analysis Method: from Quantity-Oriented to Quality-Oriented. *Psychological methods and models*, 7(23), 57-82. [In Persian].
- Iman, M. T., & Noushadi, M. R. (2011). Qualitative content analysis. *Research*, 3(2), 15-44. [In Persian].
- Khormaei, F., Gharehchahi, M., Yazdani, F., & Zare, S. (2015). Development and evaluation of psychometric properties of Ghaflat scale based on the holy Quran verses. *Psychological methods and models*, 6(21), 41-58. [In Persian].
- Makarem Shirazi, N. (2010). *Ethics in the Quran: the propagation of ethical issues*. Qom: Imam Ali bin Abitaleb publication. [In Persian].
- Mesbah Yazdi, M. T. (2013). *Flying Flight (Special Youth and Youth)*. Qom: Imam Khomeini institute of education and research. [In Persian].
- Sharifi, R. (2008). *Neglect; consequences and ways of salvation (Part I)*. From of www.maarefquran.org. [In Persian].